

ДІЯЛЬНІСТЬ РАДИ НАЦІОНАЛЬНИХ ТОВАРИСТВ МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСТІ В КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ МІЖНАРОДНИХ УГОД ІЗ ЗАХИСТУ ПРАВ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН

У статті відображена діяльність Ради національних товариств Миколаївської області в контексті реалізації в Україні міжнародних угод із захисту прав національних меншин: подано перелік основних законодавчих актів, на які спирається законодавча база України у сфері захисту прав національних меншин, як українських, так і міжнародних; короткі відомості з історії заселення Миколаївщини; характеристика діяльності громадської організації за останні 17 років у цій царині з точки зору практичного досвіду та застосування норм вітчизняного та міжнародного законодавства у реальному житті.

Ключові слова: права національних меншин, Рада національних товариств Миколаївської області.

В статье отображена деятельность Совета национальных обществ Николаевской области в контексте реализации в Украине международных соглашений по защите прав национальных меньшинств: представлены перечень основных законодательных актов, на которых основывается законодательная база Украины в сфере защиты прав национальных меньшинств, как украинских, так и международных; краткие сведения по истории заселения Николаевщины; дана характеристика деятельности общественной организации за последние 17 лет с точки зрения накопленного опыта и применения норм отечественного и международного законодательства на практике.

Ключевые слова: права национальных меньшинств, Совет национальных обществ Николаевской области.

The article reflects the activities of the Council of National Societies of Mykolayiv Region in the context of international agreements on minority rights protection: the submitted list of international and Ukrainian key legislation; brief history of the settlement of Mykolayiv region; characteristic activities of the NGO for the last 17 years in terms of practical experience and application of domestic and international law in real life.

Key words: minority rights, the Council of National Societies of Mykolayiv region.

Рівність усіх людей за своєю гідністю та правами, а також неприпустимість дискримінації залежно від раси, кольору шкіри, статі, мови, релігії, політичних або інших переконань, національного, соціального чи станового походження, майнового або іншого стану є провідними принципами сучасного міжнародного права щодо захисту прав людини, які прийняті Організацією Об'єднаних Націй у Загальній Декларації прав людини 1948 р. Права людини набули статусу

загальнолюдської цінності. Серед них визначне місце посідають права людини як члена національної етнічної групи.

Ця проблема вийшла за межі конкретної держави, вона стала загальноєвропейською і, в певному сенсі, світовою. Про це свідчить хоча б той факт, що протягом 90-х років кілька міжнародних організацій прийняли спеціальні документи, присвячені правам національних меншин. У 1992 р. ООН схвалено Декларацію

про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин. Через рік, восени 1993 р., у Відні відбулася конференція на вищому рівні Ради Європи. На ній було ухвалено Віденську декларацію і доповнення до неї про права національних меншин, а також доповнення щодо боротьби проти расизму, антисемітизму та нетолерантності. У листопаді 1994 р. Рада Європи прийняла Рамкову Угоду (Конвенцію) про захист національних меншин. У цьому першому, присвяченому захисту національних меншин, багатосторонньому документі викладено положення, що стосуються різних сфер. Вони мають вигляд програми, визначають конкретні завдання, які держави-учасниці зобов'язуються виконувати через запровадження на національному рівні відповідних законів та урядової політики. Документом, що доповнює Рамкову конвенцію, є Європейська хартія регіональних мов або мов меншин, яку було прийнято у 1992 році. Хартія визнає за невід'ємне право користуватися як у приватному житті, так і публічно регіональними мовами або мовами меншин. Вона визначає завдання та принципи, що їх мають дотримуватися держави, та пропонує конкретні заходи для їх реалізації в галузі освіти, правосуддя, державного управління та державних служб, засобів масової інформації, культури, економічного та соціального життя [1].

Україна, як суб'єкт міжнародного права і рівноправний учасник міжнародного спілкування, ратифікувала переважну більшість конвенцій та угод у галузі захисту прав людини. З урахуванням цього державна етнополітика України здійснюється також відповідно до Загальної декларації прав людини, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права і Факультативного протоколу до нього; Декларації 47-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН про права осіб, які належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин; Заключного акта Наради з безпеки та співробітництва в Європі «Про права людини» (Гельсінкі, 1 серпня 1975 р.); документа Копенгагенської конференції з питань людського виміру НБСС; Гаазьких рекомендацій з прав національних меншин на освіту; Ословських рекомендацій щодо мовних прав національних меншин та інших міжнародних документів [1].

Для забезпечення прав національних меншин в Україні діє низка нормативно-правових документів, законів і законодавчих актів, а саме ЗУ «Про національні меншини в Україні», ЗУ «Про мови», Основи законодавства України про культуру тощо. Права національних меншин закріплені і в Конституції України. Прийняті, підписані і ратифіковані також основні міжнародні документи, серед них Рамкова конвенція Ради Європи про захист національних меншин та Європейська хартія регіональних мов або мов меншин [2].

Законодавство України з захисту прав національних меншин визнано найкращим в

Європі. Проте, незважаючи на це, у цій царині існує низка проблем, а саме неналежне виконання чинних законів або ж відсутність практичних, дотичних до реального життя, механізмів їхньої реалізації. Це стосується, насамперед, таких документів, як Рамкова конвенція Ради Європи про захист національних меншин та Європейська хартія регіональних мов або мов меншин.

Останнім часом в Україні посилюються і прояви ксенофобії та расизму, антисемітизму. Вкрай необхідним видається попередження появи цих явищ, і насамперед, у молодіжному середовищі. Тому діяльність Ради національних товариств Миколаївської області, яка діє на Миколаївщині уже впродовж 17 років, направлена на збереження в суспільстві міжнаціонального миру й злагоди, сприяння розвитку мови та культури національних меншин регіону, захист і представлення їхніх прав, методичну допомогу національно-культурним товариствам, науково-дослідницьку й просвітницьку роботу.

Миколаївщина – багатонаціональний край. Згідно з останніми даними, тут мешкають представники більше 130-ти національностей. Серед них українці, росіяни, молдавани, білоруси, євреї, болгары, поляки, німці, вірмени, татари, цигани, гагаузи, турки-месхетинці, чехи, курди, грузини тощо.

Як відомо, після російсько-турецької війни 1768-1774 рр. землі між Бугом та Дніпром увійшли до складу Російської імперії. З цього часу починається активна колонізація цієї території. Сюди приїжджали переселенці не тільки з Малоросії, а й з інших країн. Так, наприклад, у Херсонській губернії з 1801 по 1809 рр. виникають 31 німецьке поселення, 8 єврейських, 8 грецьких та болгарських [3].

Згідно з маніфестом Катерини II, 1762 року на територію Північного Причорномор'я запрошувалися всі бажачі. Іноземцям надавалися значні пільги та всіляке сприяння.

Німецька колонізація Миколаївщини починається на початку XIX ст. Поступово з'являються такі німецькі колонії, як Раштадт (тепер с. Поріччя), Рорбах (с. Новосвітлівка), Ландау (с. Широколанівка) та інші [3].

З 1762 р. дозволяється селитися у степній частині України й євреям, які з'являються у новозбудованому Миколаєві з розвитком тут суднобудування: вони охоче вкладають свої кошти в економіку нашого краю [3].

У 1778 р. з території Кримського ханства почали прибувати на південь України греки та вірмени. Греки мешкають у Миколаєві з часів заснування міста, а за своєю чисельністю посідали 2-ге місце після росіян [3].

У 1802 р. на Миколаївщину переселилися сотні болгар, що втікали від турецьких розбійницьких нападів. Ними були засновані селища Тернівка та Болгарка (тепер с. Інгулка).

Молдавські села виникли на території області у кінці XVIII ст. на річках Чорний Ташлик, Синюха, Південний Буг.

Перша хвиля польських переселенців з'явилася на наших землях наприкінці XVIII ст. Були засновані села Киселівка, Новопавлівське (тепер Снігурівського р-ну), Новопавлівка (Баштанського р-ну) та інші. З'являються поляки й серед міського населення [3].

У 1911 р. чехами-переселенцями було засноване село Богемка, яке і в наш час є компактним місцем їх проживання.

Маємо вказати також на те, що роль слов'янського етносу в колонізації Причорномор'я досить визначна. Період кінця XVIII-XIX ст. – це той час, коли сюди переселялися багато слов'янських народів (росіяни, білоруси, болгары, словаки, серби, чорногорці тощо), які формували особливий культурно-економічний устрій України [3].

Значному розширенню національного складу населення Миколаївщини сприяло утворення СРСР. Представники різних республік приїжджали на нашу землю та оселялися тут. Так, значна частина узбеків, таджиків, киргизів, туркменів осіли на півдні України у зв'язку зі вступом у змішаний шлюб з українцями та росіянами. Те ж саме можна сказати й про деяку частину азербайджанців, грузинів, дагестанців, вірмен та представників інших національностей.

Серед етнічного складу населення Миколаївщини є народи, що залишили свою Батьківщину внаслідок міжнародних конфліктів. Це турки-месхетинці, що компактно мешкають у селах Виноградівка, Добра Криниця, Костичі (Баштанського р-ну), Тамарине Снігурівського р-ну; курди, що оселилися в Корабельному р-ні м. Миколаєва, чеченці, абхазці, азербайджанці та інші.

Згідно з законом України «Про національні меншини в Україні», кожна етнічна група має право на «...вивчення рідної мови..., розвиток національних культурних традицій..., відзначення національних свят..., створення національних культурних і навчальних закладів...» тощо [2].

У сучасній Миколаївщині перші національно-культурні товариства виникають наприкінці 80-х – поч. 90-х рр., а згодом, у 1992 р., створюється Рада національних товариств Миколаївської області (голова – заслужений працівник культури України, голова товариства-земляцтва «Дагестан» Султан-Мурад Джамалутдинович Каймарзов). Ініціаторами її заснування були дагестанське, вірменське, єврейське, болгарське, німецьке, чеське та польське товариства.

В області, за даними перепису 2001 р., мешкають представники 133 національностей, з них 13 – найбільш чисельні. Українці становлять 81,9 %, росіяни – 14,1 %, молдавани – 1 %, білоруси – 0,7 %, болгары – 0,4 %, євреї – 0,3%, вірмени – 0,3 %, корейці – 0,1 %, азербайджанці – 0,1 %, роми (цигани) – 0,1 %, поляки – 0,1 %, татари – 0,1 %, німці – 0,1 %, інші (чехи,

дагестанці, грузини, греки, курди, месхетинські турки тощо) – менше за 0,1 % [4].

На Миколаївщині діють:

1. Обласна регіональна організація Конгресу азербайджанців України.
2. Обласне дружество болгарської культури ім. Христа Ботева.
3. Тернівське міське болгарське товариство.
4. Миколаївська обласна спілка болгарської молоді.
5. Обласне товариство бурятської культури «Селенга».
6. Обласне товариство вірменської культури ім. Месропа Маштоца.
7. Обласне товариство греків «Нова Еллада».
8. Обласне товариство-земляцтво «Дагестан».
9. Міське товариство єврейської культури.
10. Караїмське історико-культурологічне товариство «Мурат».
11. Міська Асоціація корейців.
12. Курдська громада.
13. Всеукраїнське товариство месхетинських турків «Ватан».
14. Обласне товариство німців України «Відергебурт».
15. Обласний центр німецької культури.
16. Обласне товариство поляків.
17. Обласна російська національна громада «Русичь».
18. Обласне відділення всеукраїнського товариства російської культури «Русь».
19. Міська російська національна громада «Русичь-Николаев».
20. Міське товариство татарської культури «Агідель».
21. Богемське чеське товариство «Богемка».
22. Обласна громада ромів «Ром по дром» та ще низка культурологічних організацій.

При товариствах діють недільні школи, курси та факультативи з вивчення національних мов, основ культури народу. Це єврейська, чеська, вірменська недільні школи, курси польської, німецької мов, факультативи – з турецької (с. Виноградівка, Костичі Баштанського р-ну) та болгарської мов (Тернівка), у с. Богемка Владівського р-ну – початкова школа з чеською мовою навчання [5].

Діють самодіяльні художні колективи національних товариств: чеський фольклорний ансамбль «Богемські модниці», ансамбль турків-месхетинців с. Виноградівка «Умуд» («Надія»), єврейський танцювальний колектив «Штілім» («Саджанці»), циганський «Бахталє», дитячий театр «Русичь» при товаристві «Русичь-Николаев», хореографічний ансамбль «Терпсіхора» при товаристві «Русь», вокальний колектив «Augenblick» та колектив естрадного танцю «Teichrose» обласного центру німецької культури [5].

ОСНОВНІ АКЦІЇ РАДИ [5]

- Всеукраїнський фестиваль національних культур південного регіону України «Дружба» – традиційне щорічне свято народів Миколаївщини й України, започатковане 1995 р. За цей час його учасниками стали творчі колективи та ансамблі греків, німців, кримських татар,

болгар, румунів, молдаван, грузинів, євреїв, азербайджанців, поляків з Херсонської, Одеської, Запорізької, Донецької, Чернівецької, Сумської, Кіровоградської областей України, а також з АР Крим та м. Києва. Фестиваль об'єднує і представляє городянам все, чим багата Україна багатонаціональна: це запальні танці, народні пісні, яскраві костюми і відкриті серця, готові ділитися радістю творчості з глядачами. Фестиваль «Дружба» говорить: ми – єдині, хоч і розмовляємо різними мовами і співаємо різних пісень, але в душах наших живе любов і дружба, а ще турбота про нашу батьківщину – Україну. Сьогодні «Дружба» за своєю красою та яскравістю не поступається найсучаснішим шоу, а ідея, закладена в основі його проведення – зберегти самотутню культуру кожного народу – несе в собі могутній заряд доброти і любові. За цей час фестиваль став акцією, яка об'єднує людей навколо таких понять, як взаєморозуміння і взаємоповага, толерантне ставлення до представників іншої культури, віросповідання, національності.

- Обласний фестиваль слов'янських народів наголошує на цінностях слов'янської культури та підносить ідею братерства слов'янських народів на більш високий рівень розуміння. Започатковано його 2003 року спільно з Південнослов'янським інститутом КСУ та присвячено Дню слов'янської писемності та культури. Активну участь у фестивалі беруть також Інститут педагогічної освіти МДУ ім. В. Сухомлинського, Центральна бібліотека ім. М.Л. Кропивницького м. Миколаєва, провідні творчі колективи міста й області. «Мы хотим, чтобы ценности славянской культуры и мысли обрели новое звучание в современном мире, а наш небольшой праздник способствовал взаимопониманию в обществе и единению народов Украины», – так каже голова Ради Мурад Каймаразов.
- День рідної мови. Це свято присвячене Міжнародному дню рідної мови 21 лютого. Воно включає в себе конкурс творів «Мова кожного народу – неповторна і – своя», свято мов та проводиться спільно з управлінням культури, відділом у справах національностей Миколаївської облдержадміністрації, управлінням у справах сім'ї, дітей та молоді виконкому Миколаївської міської ради, міським Будинком учителя. У ньому можуть узяти участь всі, хто хоче розповісти про красу й неповторність рідної мови, інших мов. 21 лютого відбувається нагородження переможців конкурсу, лунають у піснях і віршах мови народів світу – твориться маленьке свято рідного слова! За результатами конкурсів вийшли з друку три

випуски збірника кращих творів про мови – альманах «Мова рідна, слово рідне».

- Організація науково-практичних конференцій: 2001 р. – «Національні меншини Миколаївської області: історія та сучасність», 2002 р. – молодіжна студентська «Причини етнічних конфліктів, тероризму та способи їх запобігання» (відбулася під патронатом міського голови В.Д. Чайки), 2003 р. – спільно з Миколаївським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти «Громадські культурні та національно-культурні товариства: партнерство, творчі зв'язки у вивченні художньої культури», 2004 р. – молодіжна «Національні меншини та державна політика»; 2005 р. – «Права людини в Україні», 2007 р. – «Права національних меншин в Україні»; 2008 рік – «Трагедія Холокосту на Миколаївщині», «Українська мова і національні меншини», 2009 р. – науково-практична конференція до 65-ї річниці визволення Миколаївщини від німецько-фашистських загарбників. Вийшли у світ і збірники цих конференцій, які проводяться у тісній співпраці з Чорноморським державним університетом ім. П. Могили.
- 2001 р. Радою був розроблений спеціальний курс лекцій для вищих навчальних закладів міста «Міжнаціональні відносини в Україні: історія та сучасність», який пройшов свою апробацію та схвалення у студентських аудиторіях багатьох навчальних закладів міста. У співпраці з міським товариством єврейської культури в Миколаївському філіалі Київського національного університету культури і мистецтв з 2002 р. викладається спецкурс «Історія єврейського мистецтва», проводяться ознайомлювальні лекції з культури інших народів.
- Згідно з наказом Міністерства освіти і науки України та Державного комітету України у справах національностей та міграції від 6 жовтня 2004 р. № 778/49 «Про затвердження Типового положення про культурно-освітній центр національних меншин України», відкрито інформаційно-аналітичні та культурно-освітні центри національних меншин на базі Миколаївського муніципального колегіуму та загальноосвітньої спеціалізованої школи № 22. Основними завданнями центрів є формування культури міжнаціонального спілкування у дітей та молоді, створення факультативів з вивчення мови і культури етнічних груп України, організація учнівського та молодіжного обміну з історичними батьківщинами етнічних спільнот Миколаївщини.
- 2008 року вперше започатковано проведення щорічної обласної олімпіади з мов національних меншин, в якій взяли участь 38 чоловік віком від 7 до 20 років, у тому числі студенти філологічного факультету Південнослов'янського

інституту КСУ, які вивчають болгарську мову.

- Ведуться дослідження з питань появи різних народів на Миколаївщині, їх минулого й сучасного життя.
- Вийшла у світ книжка «Миколаївщина багатонаціональна: з історії етнічних спільнот регіону», яка містить цікаві розвідки, присвячені історії й сучасному життю етнічних груп Миколаївської області.
- Рада підтримує діяльність недільних шкіл та самодіяльних ансамблів етнічних громад, сприяє організації нових; надає методичну допомогу в діяльності національно-культурних товариств, проводить зустрічі студентів, школярів з їхніми представниками.
- Надається допомога при порушеннях прав людини; постійно проводяться «круглі столи», зустрічі з представниками влади щодо стану міжнародних відносин у регіоні.
- Працюють спеціалісти з культури й освіти, історик-краєзнавець, волонтери – 30 чоловік (з урахуванням кожного національно-культурного товариства).
- Рада національних товариств Миколаївської області нагороджена Українським Фондом культури медаллю «За подвижництво в культурі», Голові Ради Мураду Каймаразову присвоєно звання «Заслужений працівник культури України», голові міського товариства єврейської культури Михайлу Гольденбергу вручено орден «За заслуги» III ступеня, голови

товариств нагороджені почесними грамотами та відзнаками.

- Рада є членом мережі європейських організацій UNITED for intercultural action (Об'єднані за міжкультурну взаємодію).
- Діяльність Ради підтримують Державний комітет України у справах національностей та релігій, Міністерство культури і туризму України, Миколаївська обласна рада та облдержадміні-страція, міськвиконком, спонсори й меценати.
- Організація плідно співпрацює з управліннями культури, освіти і науки, відділом у справах національностей Миколаївської облдержадміністрації, управлінням у справах сім'ї, дітей та молоді міськвиконкому, обласним краєзнавчим музеєм, міським Палацом творчості учнів, ЦБС для дорослих м. Миколаєва, ВНЗ і ЗОШ міста, ЗМІ та іншими організаціями й установами, що допомагають розвитку культури етнічних спільнот Миколаївщини.
- Вагомі досягнення нашої організації були б неможливі без невтомної праці національно-культурних товариств та їхніх голів: Є.Г. Селянської, М.Д. Гольденберга, М.Р. Расулова, Т.М. Білоусової, Г. Мкртчяна та С.Р. Шамяна, А.А. Магеррамова, З.І. Шаталової, Л.С. Юн, Г.Ю. Зинов'євої та інших.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин. Рамкова конвенція ради Європи про захист національних меншин. Механізми реалізації в Україні та Миколаївській області: Збірник доповідей молодіжної студентської науково-практичної конференції. – Миколаїв: Іліон, 2007.
2. Захист прав національних меншин в Україні: Збірник нормативно-правових актів. – К.: Держкомнаціміграції, АНКАОУ, 2003.
3. Матеріали II обласної краєзнавчої конференції «Історія. Етнографія. Культура. Нові дослідження». – Миколаїв, 1997.
4. Розподіл населення Миколаївської області за національністю та рідною мовою: Статистичний збірник. Випуск 4. Всеукраїнський перепис населення 2001 р. – Миколаїв: Миколаївське обласне управління статистики, 2003.
5. З досвіду практичної діяльності організації.

Рецензенти: д.і.н., проф. М.О. Багмет;
к.і.н., доц. І.С. Міронова.

© Л.С.-М. Каймаразова, 2009

Надійшла до редколегії 13.10.2009 р.